

Коваленко А. А.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Київського міжнародного університету

ПРО ФУНКЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПРАВА В ГАЛУЗЕВОМУ РОЗМЕЖУВАННІ

Анотація. Стаття присвячена проблемам класифікації функцій права. Особлива увага приділяється галузевим аспектам функцій права. Функції поділяються також відповідно до елементів, із яких складається система права. Грунтуючись на напрацюваннях переважно вчених-теоретиків, пропонуємо авторське групування функцій фінансового права.

Ключові слова: класифікація, критерій, функція, право, систематизація, уніфікація.

Постановка проблеми. Проблеми функцій права, функцій різноманітних систем є актуальними протягом тривалого часу. І це не випадково, адже без з'ясування того, які саме функції та завдання притаманні тій чи іншій системі, неможливо визначити, для чого існує така система, яке її призначення, які межі відносин усередині такої системи.

Поняття, система та класифікація функцій права є предметом численних наукових досліджень. Ідеться, зокрема, про роботи таких учених, як В.Б. Авер'янов, С.С. Алексєєв, Н.О. Бондаренко, В.С. Ковальський, О.М. Миронець, І.І. Митрофанов, Ю.В. Пирожкова, В.Ф. Погорілко, Т.М. Радько, О.Ф. Скакун, О.Є. Сухарев, В.О. Толстік. Водночас очевидно, що нині не вистачає ґрунтовних досліджень окремого галузевого спрямування, зокрема фінансово-правових досліджень.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі загальнотеоретичних і галузевих правових досліджень запропонувати функції фінансового права.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до елементів, із яких складається система права, вчені пропонують виокремлювати чотири групи функцій (загальноправові, галузеві, правових інститутів, норм права) [1, с. 46]. Уважаємо, що функції норм права недоцільно виокремлювати, оскільки вони цілком охоплюються попередніми групами.

У контексті дослідження питань класифікації функцій права вважаємо, за доречно звернути увагу на функції інших галузей права. Передусім відмітимо, що, оскільки основним джерелом будь-якої галузі вітчизняного права є Конституція України, варто зважати на такі її функції, як політична, юридична, установча, правотворча, правоохоронна, інтегративна, організаційна, ідеологічна тощо [2, с. 98–99]. «Конституція в повному обсязі виконує свої функції, якщо на її основі формується й функціонує конституційне законодавство» [3, с. 10]. До цього також можна додати, що Основний Закон виконує свої функції за умови формування на його основі різногалузевого законодавства, а не лише конституційного.

Якщо звернутися до галузевих досліджень питань функцій права, то, наприклад, у трудовому праві виокремлюють такі функції: загальногалузеві, які виконуються всіма інститутами трудового права (економічна, політична, ідеологічна, со-

ціальна); елементарні, що мають міжінституційний характер та узагальнюють правовий вплив на види конкретних суспільних відносин елементарного характеру, з яких безпосередньо складається предмет галузі (створення сприятливих умов для залучення робочої сили до праці, оптимальна організація праці у виробництві, розподіл матеріальних та інших соціальних благ, забезпечення гарантій законності й дотримання передбачених законом умов праці [4, с. 3, 8]). Інші вчені виокремлюють такі специфічні функції трудового права: виробнича та захисна (С.А. Іванов); виробнича, захисна, а також функція забезпечення прав (М.Г. Александров); виробнича, захисна; виховна; управлінська (А.Д. Зайкін); економічна, соціальна, політична, ідеологічна (А.С. Пашков) [5, с. 7–8]. Науковець В.І. Шкатулла також пише про загальні функції трудового права (економічна, політична, соціальна, ідеологічна (виховна), а також регулятивна й охоронна як спеціально-юридичні функції) та галузеві функції (виробнича та захисна) [5, с. 8].

Розглядаючи взаємозв'язок адміністративного й податкового правом (і фінансового права загалом) деякі вчені вказують на те, що охоронна функція цих галузей реалізується переважно з допомогою інституту адміністративної відповідальності [6, с. 29].

На думку вітчизняних учених-адміністративістів Л.Р. Білої та С.В. Ківалова, під час визначення адміністративного права необхідно враховувати єдність трьох головних функцій, а саме: а) управлінської (тобто регулювання управлінської діяльності); б) правореалізаційної (реалізація прав і свобод громадян); в) правозахисної (захист порушених прав і свобод громадян) [7, с. 11–12]. Тобто з наведеного можна зробити висновок про первинність і загальність лише трьох функцій. Натомість незрозуміло, яке місце відведено контрольній, регулятивній, охоронній, інформаційній функціям.

Заслуговує на увагу прогресивний підхід професора В.Б. Авер'янова, який писав, що головними характеристиками в розумінні адміністративного права мають стати не «управлінська» чи «каральна» його функції, а такі нові функції, як правозабезпечувальна (пов'язана з реалізацією прав і свобод людини) і правозахисна (пов'язана із захистом порушених прав). Саме ці функції найповніше відтворюють справжнє суспільне призначення адміністративного права [8, с. 7].

Кримінальне право, як пишуть фахівці, «характеризується багатфункціональним характером. Визначаючи основною функцією охоронювальну, необхідно відмітити регулятивну функцію. До складу регулятивної функції входять: організаційний, попереджальний, виховний, заохочувальний напрями. Такі функції можуть мати опосередкований характер, тобто здійснюватися через охоронювальну функцію, яка виступає нібито первісним ланцюгом впливу на суспільні відносини,

інші функції реалізуються через охоронювальну й таким чином здійснюють вторинний ефект впливу. Функції кримінального права можуть мати самостійний стосовно до охоронювального впливу характер, тобто безпосередньо виконувати попереджувальну, заохочувальну, виховну роль» [9, с. 456]. Із викладено випливає, що інколи функції ототожнюються з роллю конкретної галузі права. Також зазначається, що «норма кримінального права сконструйована для одночасного виконання запобіжної та відновлювальної функції. Ці функції реалізуються однією нормою кримінального права та характеризують її на різних рівнях виконання обов'язку: 1) не вчиняти кримінально-протиправне діяння, нею передбачене; 2) дати звіт за вчинене кримінально протиправне діяння в умовах функціонування можливості застосування кримінально-правових засобів впливу примусового характеру» [10, с. 93].

Грунтуючись на напрацюваннях переважно вчених-теоретиків, пропонуємо таке групування функцій фінансового права:

- загальноправові (регулятивна, охоронна, захисна, контрольна, обмежувальна, виховна, інформаційна, пізнавальна, ідеологічна тощо). Зазначимо, що регулятивна, охоронна та контрольна функції фінансового права передбачають застосування різного роду запобіжних заходів з метою уникнення правопорушень у сфері публічних фінансів. Задля цього існують виховна, інформаційна, пізнавальна, ідеологічна функції. Деякі вчені стверджують, що пізнавальна функція притаманна правотворчому процесу, в якому законодавець задля того, аби дійсно відобразити суспільне життя, його тенденції та закономірності, правильно врегулювати суспільні відносини, має попередньо пізнати ці тенденції та сутність відповідних суспільних відносин. У праві пізнавальна функція має відображувальний характер. З огляду на це, норми права безпосередньо не можуть виконувати пізнавальну функцію. Аналогічно й виховна функція є не загальноправовою, а соціальною [1, с. 56]. У дослідженні ми не лише розглядаємо функції фінансового права в розумінні права як законодавства та правових норм, а ще й звертаємо увагу на функції фінансового права як науки, навчальної дисципліни. З огляду на це, вважаємо цілком логічним виокремлення виховної, інформаційної, пізнавальної, ідеологічної функцій фінансового права;

- галузеві (економічна, екологічна, політична, майнова, матеріальна тощо);

- правових інститутів (функції бюджетного, податкового, митного, банківського права тощо).

Звісно, запропоноване групування не є остаточним і може бути доповнене функціями інших фінансово-правових інститутів, адже питання системи фінансового права є дискусійним.

Висновки. Як ми вже зазначали раніше, для дослідження функцій права, зокрема фінансового права, вагоме значення має функціональний аспект певної діяльності: державно-власних суб'єктів; підпорядкованих суб'єктів; а також тих осіб, які не є учасниками конкретних фінансових правовідносин, проте намагаються впорядкувати ці відносини, займаються тлумаченням положень законодавства й науки фінансового права.

Можна стверджувати, що всі функції права, зокрема фінансового права, відображають вплив юридичної практики, правової діяльності на об'єктивну реальність, правому систему, суспільні відносини тощо.

Деякі наведені думки є здебільшого такими, що пояснюють філософські та соціальні прояви права, його функцій. Для українських реалій вони навряд чи є цілком доречними. Вітчизняне право є динамічним явищем, не варто виокремлювати його латентні функції, адже право і правовідносини, зокрема фінансові правовідносини, мають бути відкритими для суспільства.

Література:

1. Радько Т.Н., Толстик В.А. *Функции права: монография*. Н. Новгород: Нижегородская высшая школа МВД РФ, 1995. 106 с.
2. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. *Конституційне право України: підручник*. Київ: Прецедент, 2009. 344 с.
3. *Конституційне право України: прагматичний курс: навчальний посібник* / М.В. Афанасьєва, Ю.Ю. Бальцій, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. М.В. Афанасьєвої, А.А. Єзерова; тех. ред. Ю.Д. Батан. Одеса: Юридична література, 2017. 256 с.
4. Сухарев А.Е. *Система функций советского трудового права: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.05*. Москва, 1987. 18 с.
5. Шкатулла В.И. *Функции советского трудового права: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.05*. Москва, 1980. 22 с.
6. *Адміністративне право України*. Херсон: Гринь Д.С., 2015. Т. 1: Загальне адміністративне право: навчальний посібник / В.В. Галуцько, В.І. Курило, С.О. Корось, О.Ю. Дрозд, І.В. Гиренко, О.М. Єщук, І.М. Риженко, А.А. Іванищук, Р.Д. Саунін, І.М. Ямкова; за ред. проф. В.В. Галуцька. 272 с.
7. Ківалов С.В., Біла Л.Р. *Адміністративне право України: навчально-методичний посібник. 2-е вид., перероб. і доп.* Одеса: Юридична література, 2002. 312 с.
8. *Адміністративне право України: підручник: у 2 т.* / ред. В.Б. Авер'янова. Київ: Юридична думка, 2004. Т. 1: Загальна частина. 584 с.
9. Бондаренко Н.О. *Функції кримінального права. Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр.* / редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.), Ю.М. Оборотов (заст. голов. ред.), Л.Р. Біла (відп. секр.) та ін. Одеса: Юрид. л-ра, 2005. Вип. 25. С. 453–456.
10. Митрофанов І.І. *Функції норм кримінального права. Наше право*. 2016. № 2. С. 88–94.

Коваленко А. А. О функциях финансового права в отраслевом разграничении

Аннотация. Статья посвящена проблемам классификации функций права. Особое внимание уделяется отраслевым аспектам функций права. Функции делятся также в соответствии с элементами, из которых состоит система права. Основываясь на работах преимущественно ученых-теоретиков, предлагаем авторское группирование функций финансового права.

Ключевые слова: классификация, критерий, функция, право, систематизация, унификация.

Kovalenko A. About functions of financial law in the branch delimitation

Summary. The article is devoted to problems of classification of functions of law. Particular attention is paid to the branch aspects of the functions of law. Functions are also divided according to the elements from which the system of law is created. Based on the work of predominantly theoretical scholars, an author's grouping of functions of financial law is proposed.

Key words: classification, criterion, function, law, systematization, unification.